

29. 6. 2023
POTRJENA SPECIFIKACIJA ZA »SENEO MESO« Z ZAJAMČENO TRADICIONALNO POSEBNOSTJO
ŠT. 33203-5/2020/56

SPECIFIKACIJA ZA ZAJAMČENO TRADICIONALNO POSEBNOST (ZTP)

1. IME

»Seneno meso« (Goveje seneno meso, Ovčje seneno meso, Kozje seneno meso, Konjsko seneno meso)

2. RAZLOGI ZA ZAŠČITO

2.1. Gre za kmetijski pridelek ali živilo:

katerega način proizvodnje, predelava ali sestava ustreza tradicionalni praksi za zadevni kmetijski pridelek ali živilo,

ki je proizveden iz surovin ali sestavin, ki se tradicionalno uporabljajo.

Način prireje »senenega mesa« travojedih živali je najstarejša oblika proizvodnje mesa, ki temelji na prvobitnem načinu reje oziroma vračanju na tradicionalno krmljenje. V preteklosti so se živali v času vegetacijske dobe pasle, pozimi pa krmile s senom, ki so ga v poletnem času pripravili na travnikih. Edini način shranjevanja krme je bil v suhem stanju in ne v fermentiranem, kot so nekateri današnji postopki konzerviranja krme. V prireji mesa se ni uporabljalo gensko spremenjene krme in živali.

2.2. Gre za ime, ki:

se tradicionalno uporablja za označevanje specifičnega kmetijskega pridelka ali živila

opredeljuje tradicionalne ali posebne lastnosti kmetijskega pridelka ali živila

3. OPIS

3.1 Opis kmetijskega pridelka ali živila, vključno z njegovimi glavnimi fizikalnimi, kemijskimi, mikrobiološkimi ali organoleptičnimi značilnostmi, ki dokazujejo posebne lastnosti kmetijskega pridelka ali živila

»Seneno meso« goveda, drobnice, kopitarjev se od navadnega mesa razlikuje po posebnem proizvodnem postopku opredeljenem v tej specifikaciji. »Seneno meso« je kombinacija krmjenja sena kot edine voluminozne krme in paše ter ima prednosti, ki so značilne za seneno mleko in pašno meso.

3.2 Opis metode proizvodnje kmetijskega pridelka ali živila, po potrebi vključno z vrsto in značilnostmi uporabljenih surovin ali sestavin, in metode, po kateri je pripravljen

»Seneno meso« goveda, drobnice, kopitarjev se proizvaja po tradicionalnih proizvodnih postopkih. Zanj je značilna prepoved uporabe fermentirane krme (kot npr. silaža krmnih rastlin, silirano zrnje žit, okrogle bale v foliji...) ter prepoved uporabe živali in krmil, ki so v skladu z veljavno zakonodajo, opredeljeni kot "gensko spremenjeni".

Za prirejo »senenega mesa«, se kadar koli razmere dovoljujejo, zahteva paša vseh živali v čredi. Paša mora na letni ravni v času vegetacijske dobe trajati minimalno 120 dni.

Če razmere paše ne dovoljujejo se zahteva po obvezni paši lahko opusti. Opustitev paše mora biti argumentirana. Razlog opustitve je lahko prevelika razdrobljenost površin, velikost površin, naklon površin, oddaljenost površin, prepoved paše zaradi območja kmetije, kjer paša ni dovoljeno ter kombinacij navedenih razlogov. Kadar paša ni omogočena, mora reja živali potekati brez privezovanja in v pogojih, da se lahko živali neomejeno gibajo. Za neomejeno gibanje se upošteva notranji prostor določen v Preglednici 1.

Preglednica 1:

	Notranje površine (neto površina, namenjena živalim)	
Govedo	Najmanjša živa teža (kg)	m ² /glavo
	do 100	1,5
	do 200	2,5

	do 350	4,0
	nad 350	5
Krave molznice		6
Plemenski biki		10
Ovce		1,5
Jagnjeta		0,35
Koze		1,5
Kozliči		0,35
Plemenski in pitovni enoprsti kopitarji	do 100	1,5
	do 200	2,5
	do 350	4,0
	nad 350	5

Pred zakolom živali je v pašnem obdobju dovoljena vhlvitev živali, ki ne sme trajati več kot 30 dni.

Delež suhe snovi iz voluminozne krme mora na letni ravni presegati 70 %. Preračun deleža suhe snovi iz voluminozne krme se preračuna na letni ravni za kmetijsko gospodarstvo.

Na gospodarstvu morajo biti vse živali iste kategorije (govedo, drobnica, kopitarji...) rejene skladno z zahtevami specifikacije.

a) V primeru, da druge živalske vrste niso rejene ali ne morejo biti rejene po pravilih za »seneno meso«, ker niso opredeljene v specifikaciji, je potrebno živali in krmo na gospodarstvu ustrezno ločiti in voditi evidence. Prepoved skladiščenja in izdelovanja bal v foliji, silaže ter fermentirane krme velja za celotno kmetijsko gospodarstvo, tudi v primerih, ko niso vse živalske vrste rejene po pravilih za »seneno meso«.

b) če obrat predelave »senenega mesa«, ki je vključen v postopek certificiranja, proizvaja tudi druge proizvode, mora zagotoviti ločen sprejem in skladiščenje certificiranih od drugih surovin. Proizvodnja živil iz »senenega mesa« mora biti v tem primeru lokacijsko ali časovno ločena, z vsemi ukrepi za preprečevanje mešanja ali zamenjave surovin.

c.) ko se dejavnost ali del dejavnosti predelave vrši preko podizvajalca, ki ni certificiran, je potrebna sklenitev pisnega dogovora. Zagotoviti je potrebno sledljivost certificirane živali ali surovine in omogočiti nadzor nad izvajanjem dejavnosti. Obseg nadzora določi certifikacijski organ v povezavi z obsegom prenesenih dejavnosti. V primeru, da je podizvajalec certificiran po tej specifikaciji, nadzor dejavnosti podizvajalca ni potreben.

Dovoljena krma

- Suha voluminozna krma: seno, sušena lucerna, sušena detelja...
- Zelena voluminozna krma: paša, trava, lucerna, detelje, ogrščica, žita, koruza, listje sladkorne pese...
- Okopavine: krmna pesa, repa, koleraba, krmno korenje...
- Slama različnih poljščin (surova ali rezana) .
- Sveža travniška krma.
- Posušena žita (koruza, ječmen, oves, tritikala, pšenica, rž...), suhi pesni rezanci, suhe pivske tropine, posušeni stranski proizvodi industrije sladkorja in predelave žit, ter druga suha krma v komercialno dostopni obliki (kot npr. otrobi, lucernini peleti...).

Živali se v času vegetacijske dobe pasejo, pozimi pa krmijo pretežno s suho voluminozno krmo.

Kot dopolnilno krmo je živalim dovoljeno krmiti sveže križnice, koruzo, žita in korenovke kot so sveža ogrščica, svež oves, sveža koruza, krmna pesa.

V krmnih obrokih se lahko uporablja krmne stročnice (bob, grah, lupina...), oljnice (ogrščica, soja, sončnice...) in beljakovinske koncentrate (tropine in pogače oljnic npr. soje, ogrščice, sončnic, buč...).

Živali je na pašnih površinah dovoljeno dokrmeljati. Količina dodane krme se všteva v letni preračun.

Prepovedana krma

- Silaža iz krmnih rastlin kot tudi silirano zrnje žit in drugih krmil.
- Fermentirana krma katere koli vrste.
- Stranski proizvodi pivovarn, žganjarn, ostankov od stiskanja sokov ali vina (tropin) ter drugih ostankov živilske industrije, kot so na primer sveži ali silirani pesni rezanci, sveže ali silirane pivske tropine, sveže ali silirane sadne tropine...
- Krma in krmila, vključno s stranskimi proizvodi v namočenem stanju (namakanje).

- Krma živalskega porekla (mleko, sirotka, mesno – kostna moka itd,...), z izjemo materinega mleka do odstavitve. Dovoljeno je dokrmeljevanje mladih živali z mlečnim nadomestkom do odstavitve oz. največ do starosti živali 90 dni za govedo, 45 dni za drobnico in 150 dni za kopitarje.
- Sečnina.

Za krmo, ki ni opredeljena v tej specifikaciji velja Uredba o posamičnih krmilih sprejeta na nivoju EU.

Če za posamezno krmo ni na razpolago dejanskega izmerjenega deleža suhe snovi v %, se za preračun suhe snovi v posamezni krmi upošteva vrednosti iz Preglednice 2. Za krmo, ki je dovoljena in ni definirana v preglednici, se uporabi vrednosti iz razpoložljive znanstvene literature.

Preglednica 2: Vsebnosti suhe snovi v krmi, kadar te niso analitsko določene

Krma:	% suhe snovi
Seno, slama, lucerna	86
Suha melasa	77
Razne suhe detelje	89
Sveža zelena krma (trava, lucerna)	20
Povprečna mešana krmila	88
Bob, grah (suhi)	87
Žita (zrnje)	88
Različne pogače	88
Pivski kvas (suhi)	90
Pesni rezanci (suhi)	88
Krmna pesa (sveža)	15

Vir: Gruber (2015) in Hozzank (2009)

Za preračun potrebe po minimalno dnevno zaužiti krmi, za namen izračuna deleža suhe snovi iz voluminozne krme za kmetijsko gospodarstvo, se kot dnevno zaužita količina suhe snovi za posamezno živalsko vrsto in kategorijo upošteva vrednosti iz Preglednice 3.

Preglednica 3: Minimalna dnevna konzumacija (kg SS/dan)

Živalska vrsta, starost oz. mlečnost	Telesna masa (kg)	Dnevno zaužita količina (kg SS/dan)	
GOVEDO			
Teleta stara 5-6 mesecev	150	3-4	
Mlado govedo za nadaljnjo rejo	200-300	4	
	300-400	6	
	400-500	8	
	500-650	9	
	Mlado govedo za pitanje	200-300	7
	300-400	8,5	
	400-500	10	
	500-650	10,5	
	KRAVE (mlečnost)		
do 2000 kg/leto	650	11,4	
do 4000 kg/leto	650	14,9	
enakovredno dojiljam			
do 6000 kg/leto			17,6
do 8000 kg/leto			19,7
>8000kg/leto			>20,6
KONJI			
lahko delo	500	7-9	
srednje težko delo	500	8-9	
težko delo	500	10	
OVCE			
molznice	70	3	
dojilje (1-2 jagenjčka)	70	1,8	
MLADE OVCE	40-70	1,2	
jagnjeta za pitanje	20-45	0,8-1,6	
KOZE			
molznice	70	do največ 3,5	
dojilje s kozlički	70	1,8	

Vir: Hozzank (2009)

Proizvajalci senenega mesa morajo voditi vse zahtevane evidence in dokazila v takšni obliki, da lahko nadzorni organ kadarkoli ob izvedbi nadzora preveri vse zahteve iz te specifikacije.

Gnojenje

- Prepovedana je uporaba digestata iz komunalnih čistilnih naprav, kapacitete več kot 50 PE. PE (populacijski ekvivalent = enota za obremenjevanje voda, ki ustreza onesnaževanju, ki ga povzroča 1 odrasla oseba na dan)
- Površine, ki so bile gnojene z digestatom iz komunalnih čistilnih naprav, kapacitete manj kot 50 PE, so primerne za pašo po pretečenem 3 tedenskem obdobju od zadnjega gnojenja.

Kemične pomožne snovi

- Pršilna sredstva za leteči mrčes v hlevih za rejo živali je dovoljeno uporabiti samo v odsotnosti živali.

Prepovedi pri prodaji živali

- Za pridobitev certifikata za »seneno meso« je potrebno pri reji živali, ki niso od rojstva naprej rejene po tej specifikaciji, upoštevati preusmeritveno obdobje oz. obdobje preusmerjanja kmetijskega gospodarstva oz. živali v seneno prirejo. Preusmeritveno obdobje za trženje živih živali ali mesa je dve tretjini življenja za živali starosti do 9 mesecev ter 6 mesecev pri starejših živalih. Prepovedana je prodaja živih živali in označevanje mesa kot »seneno meso« pred pretekom preusmeritvenega obdobja.
- Če se ob nadzoru ugotovi neskladnost, ki vpliva na status »senenega mesa« (krmljenje fermentirane krme...), je za živali potrebno ponovno upoštevati preusmeritveno obdobje.

Predelava

- Kot »seneno meso« se lahko označuje sveže, ohlajeno, zmrznjeno in predelano meso. Pri predelavi mesa se smejo uporabiti samo dodatki, ki v skladu z veljavno zakonodajo niso opredeljeni kot »gensko spremenjeni«.
- V mesnih izdelkih in pripravkih mora »seneno meso« predstavljati vsaj 60 % delež sestavin končnega izdelka.
- K mesnim izdelkom in mesnim pripravkom se lahko dodaja meso divjadi, če uplenjena divjad izvira iz območij, kjer ni dovoljena setev »gensko spremenjenih« rastlin.

Ime »Seneno meso« ali »izdelano iz senenega mesa«, se lahko uporabi samo, če je sestava izdelka skladna z zahtevami specifikacije za »seneno meso«.

V kolikor je proizvod izdelan iz več vrst mesa, od katerega posamezno ni »seneno meso«, je na deklaraciji proizvoda potrebna jasna navedba, katero meso je »seneno meso« in navedba vseh deležev posameznega mesa v izdelku.

3.3 Opis ključnih elementov, ki opredeljujejo tradicionalne lastnosti kmetijskega pridelka ali živila

Do leta 1827 je v slovenskem alpskem svetu prevladoval gozd. Druga najobsežnejša kategorija so bili s 27,5 % pašniki, kar kaže na značilnost takratnega kmetijstva oziroma pašne živinoreje. Travnikov je bilo 12,6 %, njiv 4,8 % in drugih kategorij za dobrih 9% (Petek, 2005). Leta 1929 je krmni kmetijski sistem prevladoval v zahodni polovici slovenskega alpskega sveta, vzhodno od Dežele je bil ta sistem že omiljen (večji delež žit in okopavin ter nekoliko manjši delež krmnih rastlin). Podobno je bilo tudi še leta 1960 (Petek, 2005).

Od približno 4440 kmetijskih gospodarstev v slovenskem alpskem svetu, kolikor jih je bilo zajetih v popisu kmetijskih gospodarstev leta 2000, jih je kar 88 % usmerjenih v živinorejo, bodisi v rejo pašne živine (59 %) bodisi v mešano živinorejo (29 %) (Petek, 2005).

Proizvodnja senenega mesa je najstarejša oblika proizvodnje mesa, saj je bil prvobitni način reje travojedih živali (goveda, ovac, koz in kopitarjev) zasnovan na paši in krmljenju sena v zimskem času. Za prirejo senenega mesa v preteklosti kot tudi danes, je ključna dobra krma. Na kmetijah so govedo, ovce, koze in kopitarje pogosto pasli na gorskih pašnikih z razgibanim terenom in planinah, ki so bili zelo oddaljeni od kmetij.

Pozimi so jih hranili s senom, ki so ga sušili na trajnih in njivskih travnikih, lahko pa se ga je za doseganje boljše kakovosti ali zmanjšanje tveganja zaradi vremena dosušilo tudi na sušilnih napravah. Za kozolec bi lahko rekli, da je najstarejša sušilna naprava. Omenja jo že profesor Oskar Moser leta 1558 (Juvanec, 2007, Kozolec, str. 24). Eno izmed pomembnih omemb kozolca s poudarkom na sušenju sena za prehrano domačih živali je zapisal Joseph Pseiner leta 1822 (Juvanec, 2007, Kozolec, str. 26). Te navedbe potrjujejo uporabo sena kot tradicionalne krme in razširjenost tovrstne tehnologije v večjem delu Evrope.

Meso pašnih živali vsebuje pol manj maščob in ima znatno manj kalorij kot meso živali, ki jih krmijo s koruzno silažo in večjim deležem močnih krmil. **Meso govedi, ki se pase po znanstvenih raziskavah vsebuje 10-krat**

več beta karotena, do 30 odstotkov višjo vsebnost C vitamina in do 54 odstotkov višjo vsebnost alfa tokoferola (E-vitamina) (Kmečki glas, 20.5.2021). Meso ovac, ki so se pasle vsebuje dvakrat več luteina kot meso ovac vzrejenih s krmili. Meso živali, ki se pasejo je po kakovosti podobno mesu divjačine in vsebuje približno enako maščobe. Razmerje med omega-6 in omega-3 maščobnimi kislinami je mnogo ožje kot v mesu živali, ki so krmljene s koruzo (Robinson, 2000). Visoko razmerje med omega-6 in omega-3 kislinami povezujejo z depresijami pri človeku, debelostjo, alergijami in motnjami v imunskem sistemu. (Vidrih T.)

Krmljenje živali s pašo in travniško krmo ugodno vpliva na zmanjšanje skupne maščobe, na večjo vsebnost betakarotena, več vitamina E (alfa-tokoferola), večjo vsebnost vitaminov B, tiamina in riboflavina, več mineralov kalcija, magnezija in kalija, več skupnih omega-3 maščobnih kislin, bolj zdravo razmerje med omega-6 in omega-3 maščobnimi kislinami, večjo vsebnost CLA (cis-9 trans-11), večjo vsebnost vakuenske kisline (ki se lahko pretvori v CLA) in nižjo vsebnost nasičenih maščob (S.K. Duckett in sod., 2009).

Krave, ki se pasejo, so bolj odporne proti boleznim in stresom. Ugoden vpliv te odpornosti lahko preide tudi na ljudi, ki uživajo mleko in meso teh živali (Robinson, 2000). Koruza in druga močna krma v prehrani živali za prirejo senenega mesa je količinsko omejena, saj pretirana uporaba koruze v prehrani prežvekovalcev vzpodbuja naraščanje odpornosti bakterije *Escherichia coli* na kislo reakcijo, kar pa povezuje z vse večjo nevarnostjo širjenja te bakterije. Človeku, ki ima oslabilen imunski sistem lahko že 10 bakterij *E coli* v gramu živila, ki ga zaužije povzroči krvavo drisko (Robinson, 2000).

Senena prireja mesa je izrazito lokalno orientirana. Z visokim deležem travniške krme (paša in seno) je trajnostna oblika živinoreje. Paša je trajnostno najboljši način vzreje živali in predstavlja v kombinaciji s krmljenjem sena tudi tradicionalni pristop pri reji živali. Kombinacija ekstenzivne in tradicionalne rabe pripomore k ohranjanju biotske pestrosti (Večer, 2021). Za ohranjanje biotske pestrosti v naravi pa je pašno košni sistem najbolj učinkovit način rabe travinja.

Senena prireja mesa je izredno trajnostno naravnana, saj varuje podnebje, tla in spodbuja biotsko raznovrstnost. Ohranjanje travinja zaradi senene prireje mesa je zelo pomembno, saj travniki in pašniki zaradi visoke vsebnosti humusa v zgornjih plasteh tal shranijo za okoli tretjino več ogljika na hektar kot njive (149 t C/ha). V globljih plasteh tal travinje (196 t C/ha) skladišči podobno količino ogljika, kot povprečna gozdna tla (191 t C/ha) (ARGE Heumilch, 2021). Skladiščenje ogljika v tleh izboljšuje strukturo in kakovost tla, hkrati pa prispeva k trajnostno naravnemu kmetijstvu in upravljanju naravnih virov.